

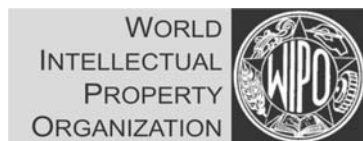
GESTIUNEA COLECTIVĂ A DREPTURILOR DE AUTOR ȘI A DREPTURILOR CONEXE

Autor: Dr. Mihály FICSOR
Traducător: Rodica PÂRVU

București, 2010

Geneva, 2002

Universul Juridic

București

-2010-

Editat de S.C. Universul Juridic S.R.L.

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin
S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al S.C.
Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI ȘTAMPILA
EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ISBN: 978-973-127-273-3

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.665**
e-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL telefon: **021.314.93.15; 0733.673.555**
DISTRIBUȚIE: tel./fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro
COMENZI ON-LINE,
CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

Capitolul 1

INTRODUCERE

1. În anul 1989, adunările competente ale Organizației Mondiale pentru Proprietate Intelectuală (OMPI) au cerut Biroului Internațional al OMPI să elaboreze un studiu care să constituie un ghid pentru legiuitori și guverne cu privire la ceea ce se numea atunci „gestiunea colectivă” a drepturilor de autor și a drepturilor „învecinate”.

2. Autorul acestei cărți a avut onoarea de a i se fi încredințat elaborarea acestui studiu, având titlul „Gestiunea colectivă a drepturilor de autor și a drepturilor conexe”. Studiul descria principalele domenii și formele tipice de „gestiune colectivă” a drepturilor de autor și a drepturilor conexe, analiza aspectelor fundamentale privind o astfel de gestiune și, în concluzie, sintetiza principiile generale aplicabile în ceea ce privește înființarea și funcționarea sistemelor de „gestiune colectivă”.

În principal, studiul s-a concentrat pe două probleme, și anume:

- care sunt elementele și condițiile necesare pentru ca un sistem de gestiune colectivă să fie corespunzător și eficace?
- ce condiții trebuie îndeplinite pentru ca un astfel de sistem să fie compatibil cu obligațiile internaționale privind protecția drepturilor de autor și a drepturilor conexe și îndeosebi cu obligațiile minime și principiul tratamentului național prevăzute în Convenția de la Berna pentru protecția operelor literare și artistice (numită în continuare Convenția de la Berna) și în Convenția internațională pentru protecția artiștilor interpreți sau executanți, a producătorilor de fonograme și a organismelor de radiodifuziune și televiziune (numită în continuare Convenția de la Roma)?

3. Lucrarea originală a fost scrisă și publicată în 1990, în limba engleză [Publicația OMPI nr.688 (E)]. Ulterior a fost publicată în franceză („Gestion collective du droit d’auteur”; Nr.688 (F)) și în spaniolă [Administración Colectiva del Derecho de Autor”; nr. 688 (S)]. Cu autorizarea OMPI, studiul a fost de asemenea tradus și publicat și în alte limbi precum chineză, japoneză și rusă.

4. După 1990 au avut loc noi evoluții rapide și spectaculoase în domeniul dreptului de autor și a drepturilor „învecinate” sau „conexe”. Nu ar fi potrivit să încărcăm această prefață cu o descriere detaliată a acestor binecunoscute evoluții; este suficient să ne referim la ele prin câteva, „cheie”: influența noilor tehnologii – sau, cel puțin, un impact mai puternic și general al acestora – îndeosebi a tehnologiei digitale și a noilor tehnologii de telecomunicații odată cu rezultatul spectaculos al convergenței lor în Internet; apariția a noi genuri de creație și a noi căi de exploatare a operelor și a obiectului drepturilor conexe; tendința de globalizare în domeniul comerțului și al schimburilor, împreună cu o serie de consecințe economice, sociale și culturale; apariția unor noi norme internaționale, în special prin Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală (numit în continuare Acordul ADPIC) și prin așa-numitele „Tratate Internet” ale OMPI: Tratatul OMPI privind drepturile de autor sau WIPO Copyright Treaty (WCT) și Tratatul OMPI privind interpretările sau execuțiile și fonogramele sau WIPO Performances and Phonograms Treaty (WPPT).

Toate aceste evoluții au avut și un impact asupra domeniului care acum este denumit gestiunea colectivă a drepturilor de autor și a drepturilor conexe. Ele au adus noi provocări în acest domeniu și au necesitat o reacție rapidă sub multe aspecte, începând cu schimbarea întinderii și formelor de gestiune colectivă, continuând cu stabilirea de noi alianțe și „coaliții”, mergând până la modernizarea mecanismelor tehnice și juridice.

5. Din momentul în care tehnologia digitală – odată cu Internetul – a adus cele mai importante schimbări, atenția a fost, în principal, direcționată către aceasta. OMPI a organizat „Forumul internațional privind exercitarea și gestionarea drepturilor de autor și a drepturilor conexe în fața provocărilor tehnologiei digitale”, la Sevilla, Spania, în mai 1997. Câteva sute de participanți la Forum au discutat dacă principiile publicate în 1990 în finalul studiului sus-menționat sunt expirate. Răspunsul aproape unanim la această întrebare a fost acela că, principiile, datorită naturii lor generale și neutre tehnologic, continuă să fie valabile; și că ceea ce ar fi, cel mult, necesar, este doar adaptarea sau completarea lor pentru a reflecta noile realități și pentru a răspunde noilor provocări.

6. Sub conducerea noului (pe atunci, n.t.) director general, dr. Kamil Idris, OMPI și-a intensificat activitățile privind toate aspectele gestiunii colective, de la consilierea guvernanților și a legiuitorilor, privind reglementarea înființării și funcționării organizațiilor de gestiune colectivă, mergând până la „construcția instituțională” sau asigurarea „capacității administrative” în țările în curs de dezvoltare și în „țările în tranziție” și la monitorizarea și studierea noilor dezvoltări tehnologice și juridice și oferirea consilierii necesare pentru a răspunde în mod corespunzător la aceste provocări.

O parte a acestor activități intensificate a creat necesitatea revizuirii studiului din 1990 astfel încât autorul său a primit invitația de a realiza o versiune, actualizată. S-a convenit să fie menținută structura de bază a cărții și actualizarea să constea doar într-o adaptare și completare și nu într-o rescriere completă. S-a sugerat, de asemenea, ca noua versiune să nu se concentreze asupra unei descrieri detaliate a sistemelor de administrare existente dar în continuă schimbare, ci mai degrabă asupra unor aspecte mai generale sociale, economice, judiciare și culturale care ar putea să rămână semnificative și în viitor.

7. Pare a fi necesar să fie arătate motivele pentru utilizarea, într-o asemenea măsură, a unei noi terminologii, de ce expresiile „gestiune colectivă” („collective management”) și „drepturi conexe” („related rights”) sunt folosite în locul expresiilor „administrare colectivă” („collective administration”) și „drepturi învecinate” („neighboring rights”) și de ce lucrarea face referire și la alte sisteme comune de exercitare a drepturilor (individuale n.t.), (deși titlul cărții, pentru concizie, se referă doar la forma de gestiune comună cea mai cunoscută și cea mai importantă, și anume gestiunea colectivă).

8. Există trei motive care justifică înlocuirea cuvântului „administrare”, folosit în studiul din 1990, cu cuvântul „management”: primul, pentru că are o conotație „oficială” existând pericolul de a fi confundat cu organizațiile de stat pentru drepturile de autor „copyright administration” (o expresie folosită frecvent pentru a se referi la autoritățile responsabile în structurile guvernamentale pentru exercitarea unor atribuții ale statului în domeniul dreptului de autor); al doilea, pentru că nu exprimă suficient natura necesar proactivă a funcționării organizațiilor care au de-a face cu exercitarea colectivă a

drepturilor (individuale n.t.); și al treilea, pentru că în limba engleză, expresia „collective management” corespunde mai bine expresiei constant folosite în limba franceză „gestion collective” (ca și echivalentului său spaniol „gestion colectiva” care, în ciuda traducerii sus-menționate a titlului studiului din 1990, este mult mai acceptată și mai general utilizată decât „administracion colectiva”).

9. Deși titlul lucrării nu o conține, o altă expresie este folosită în această carte ca o variantă a „gestiunii colective” propriu-zisă, și anume, „achitarea drepturilor” („rights clearance”), iar organizațiile care operează în acest sistem de exercitare a drepturilor sunt denumite „organizații de achitare a drepturilor” sau „centre de achitare a drepturilor”. De fapt, acest sistem de exercitare a drepturilor exista deja, deși într-un mod oarecum marginal, în momentul publicării studiului în 1990. Între timp, totuși, a apărut ca o alternativă posibilă, și în unele cazuri, ca o provocare la gestiunea colectivă propriu-zisă. În această carte termenul „gestiune colectivă” se referă numai la acele forme de exercitare în comun a drepturilor (individuale n.t.), care au într-adevăr aspecte de „colectivizare” (precum tarifele de acordare a autorizării/licențelor și regulile de repartitie), care se sprijină pe o comunitate organizată și în cadrul căreia activitatea este condusă și în numele acelei comunități; de asemenea, aceste organisme de gestiune colectivă îndeplinesc și alte obiective, pe lângă principala sarcină de gestionare a drepturilor (aceasta este tipic în cazul gestionării drepturilor autorilor și ale artiștilor interpreți sau executanți). Dimpotrivă, „organizațiile de administrare sau de achitare a drepturilor” sunt acelea care execută o „exercitare în comun a drepturilor” fără niciun element real de colectivizare în sistemul lor; pur și simplu, se oferă o singură sursă, un singur ghișeu, de la care utilizatorii obțin autorizația necesară și plătesc pentru ea; remunerația poate fi – și cel mai frecvent este – individualizată, și ceea ce are lor în continuare nu poate fi caracterizat drept o „distribuire” sau „repartizare”, ci mai degrabă un transfer către fiecare titular de drepturi a ceea ce i se datorează (acesta este tipic în cazul drepturilor deținute de producători și de editori).

10. În această carte, expresia „exercitare comună” sau „gestiune comună” a fost folosită ca termen generic care desemnează atât

organismele de gestiune colectivă tradiționale, cât și organizațiile de achiziționare și achitare a drepturilor, precum și, în mod extins, câteva alte noi sisteme care nu pot fi încadrate ușor în niciunul dintre cele două categorii, cum ar fi alianțele sau „coalitiile” diferitelor tipuri de organizații, „one-stop shop”-urile sau combinațiile dintre organizațiile de stat care colectează drepturi și organizațiile private responsabile de repartizarea acestora.

În literatura juridică, uneori expresia „gestiune centralizată” („central management”) sau „regim centralizat de licențe” („central licensing”) este folosită ca termen generic. Din două motive, în această carte, o astfel de expresie nu este folosită la nivel generic: în primul rând, deoarece, așa cum se arată în Capitolul 5, expresia „regim centralizat de licențe” este folosită și pentru a indica o anumită formă de gestiune colectivă, și anume acordarea licenței pentru drepturile de reproducere mecanică în cazul producătorilor de fonograme multinaționali; în al doilea rând, deoarece există anumite sisteme de exercitare comună a drepturilor, în care ar fi înșelător să se vorbească despre o gestiune „centralizată” având în vedere că aceste sisteme au, în multe privințe, o natură descentralizată.

11. Expresia „drepturi conexe” („related rights”) a mai fost folosită în trecut, în studii juridice, în prezentări, ca și în documentele organizațiilor internaționale sau non-guvernamentale – ca o alternativă la „drepturi învecinate” („neighbouring rights” sau „droits voisins”). În documentele și materialele sale, OMPI a folosit mai mult ultimul termen, „neighbouring rights” în engleză, și în franceză „droits voisins”, dar în spaniolă a fost mai mult folosită expresia „derechos conexos” care corespunde termenului englez „related rights”. Ceea ce este important de reținut totuși, este că niciun tratat internațional nu a folosit niciuna dintre cele două expresii (de exemplu instrumentul de bază al domeniului – Convenția de la Roma – vorbește pur și simplu despre drepturile artiștilor interpreți sau executanți, ale producătorilor de fonograme și ale organizațiilor de radiodifuziune). Odată cu adoptarea Acordului ADPIC în aprilie 1994, a apărut o nouă situație. Acordul face referire la termenul „drepturi conexe” („related rights”) – în titlul Secțiunii 1 din Partea a II-a. Din acel moment comunitatea internațională a ales expresia „oficială” și OMPI – destul de repede – a adoptat terminologia utilizată (a se vedea, de exemplu denumirea

noului organ permanent al OMPI în acest domeniu: Comitetul Permanent pentru Dreptul de Autor și Drepturile Conexes. Această terminologie este utilizată și în lucrarea de față.

12. În această lucrare, sunt prezentate în primul rând necesitatea / rațiunea de a exista și rolul gestiunii colective și ale altor sisteme de exercitare comună a drepturilor (Capitolul 2); în al doilea rând, sunt subliniate obiectivele și activitățile OMPI în domeniul gestiunii colective (Capitolul 3); în al treilea rând, sunt descrise formele tipice de gestiune colectivă și de administrare centralizată a drepturilor (Capitolul 4); în al patrulea rând, sunt examinate provocările induse de noile tehnologii digitale și tendințele îndeosebi de Internet, cât și cele induse de concentrare, regionalizare și globalizare, și se încearcă oferirea răspunsurilor la aceste provocări (Capitolul 5); în al cincilea rând, se face o scurtă analiză tematică a câtorva probleme generale ale gestiunii colective și ale altor sisteme de exercitare comună a drepturilor (Capitolul 6); în al șaselea rând, sunt enunțate anumite concluzii generale cu privire la înființarea și funcționarea sistemelor de gestiune colectivă și a altor sisteme de exercitare comună a drepturilor de autor și a drepturilor conexe.

13. Autorul acestei lucrări mulțumește OMPI pentru a-i fi oferit posibilitatea actualizării studiului din 1990 și pentru a-i fi pus la dispoziție toate mijloacele pentru acesta. Autorul mulțumește de asemenea, tuturor acelor care au fost gata să-i împărtășească din cunoștințele, experiența și părerile lor în acest domeniu, ca și informațiile despre ultimele evoluții, îndeosebi: Eric Baptiste, Ang Kwee Tiang (CISAC), Bernard Miyet (SACEM), Thierry Desurmont (SDRM), Eduardo Bautista, Francisco Aguilera și Antonio Delgado (SGAE), Tarja Koskinen-Olsson (KOPIOSTO), Jurgen Becker (GEMA), Marvin Berenson (BMI), Peter Gyertyanfy (ARTISJUS), David Lester (MCPS-PRS), Willem Vanrooij (STEMRA), Gerhard Pfennig (Bild-Kunst), Stephanie Faulkner (IFRRO), Jean Vincent (FIM), Miguel Perez (AIE), Abel Martin (AISGE), Nils Bortloff (IFPI) și Hein Endlich (AGICOA).

Capitolul 2

SCOPUL ȘI FUNCȚIILE CELOR DOUĂ SISTEME DE BAZĂ DE EXERCITARE ÎN COMUN A DREPTURILOR: ADMINISTRAREA COLECTIVĂ ȘI ACHITAREA DREPTURILOR

Observații preliminare

14. Dreptul exclusiv recunoscut autorilor de a-și exploata propriile opere sau de a-i autoriza pe toți să o facă reprezintă un element fundamental al dreptului de autor și, atunci când este recunoscut, acest drept este la fel de important și pentru beneficiarii drepturilor conexe (așa cum a fost deja arătat, acest termen desemnează drepturile artiștilor interpreți sau executanți, ale producătorilor de fonograme și ale organismelor de radiodifuziune, dar într-un sens mai larg, și alte drepturi cum ar fi fost drepturile editorilor asupra dispoziției tipografice a publicațiilor, care sunt recunoscute în unele țări din zona „common law”, drepturile de „primă fixare a unui film”, cedate (cesionate) producătorilor în virtutea directivelor Comunității europene ca și drepturile „sui generis” cedate fabricanților de baze de date, tot în virtutea unei directive a Comunității europene).

15. Drepturile exclusive sunt definite la fel de frecvent, ca fiind drepturi de a autoriza, sau ca drepturi de a autoriza și de a interzice realizarea unor anumite acte. Cele două noțiuni sunt aproape sinonime deoarece natura exclusivă a unui drept presupune că titularul – și numai el – poate decide să autorizeze sau să interzică orice act vizat de acel drept și bineînțeles că deținerea unui drept de autorizare presupune în mod egal și un drept de a nu autoriza și, în consecință de a interzice un anumit act. Printre altele, este esențial să se rețină că, independent de posibilitatea pe care o oferă, de a interzice anumite acte, drepturile exclusive nu sunt în mod fundamental de natură negativă. Adevăratul lor obiect nu este pur și simplu acela de a conferi titularilor lor posibilitatea de a-i împiedica pe alții să le exploateze operele (sau obiectele drepturilor conexe; în lucrarea de față prin termenul „opere”

se înțeleg, în lipsa unei indicații contrare, și obiectele drepturilor conexe). Titularul unui drept exclusiv poate, desigur, să interzică exploatarea operei sale de către alții, dar adevărata valoare a unui astfel de drept este că acesta îi garantează că operele sale sunt exploatare, utilizate așa cum dorește el și, în interesul său. Trebuie subliniat că obiectivul gestiunii colective ca și al altor sisteme de exercitare în comun a drepturilor este acela de a oferi diferite mijloace de a ajunge la această valoare, în situații diferite.

16. Este de la sine înțeles că beneficiul deplin al unui drept exclusiv presupune ca el să fie exercitat individual de către însuși titularul său. În acest caz, acesta păstrează controlul utilizării și difuzării, diseminării operei sale, poate decide personal în ce condiții și prin intermediul cărui tip de remunerație poate să fie utilizată opera sa și poate supraveghea mai mult sau mai puțin strict la respectarea drepturilor sale morale și patrimoniale. Trebuie reținut totuși că aceasta nu este pe deplin adevărat decât dacă poate să-și exercite direct aceste drepturi exclusive. Din acest punct de vedere, este interesant de relevat apariția unui nou fenomen ce decurge dintr-o tendință spre concentrare și convergență, și anume, constituirea unor repertorii enorme deținute de societăți mari sau de conglomerate media de natură complexă. Gestiunea acestor repertorii („cataloage”, „biblioteci” etc.) se înrudește uneori cu gestiunea comună a drepturilor de autor și a drepturilor conexe (de exemplu, în unele cazuri, sunt aplicate baremuri (tarife) uniforme, ca și o tehnică (procedură) de autorizare care este similară sistemului de licențe globale, deși autorizarea respectivă nu acoperă decât un repertoriu anume, limitat și nu integralitatea repertoriului mondial).

În termenii acestei lucrări, gestiunea unor astfel de repertorii nu este considerată ca aparținând sistemului gestiunii colective sau a celui de exercitare în comun a drepturilor din cauza faptului că titularitatea drepturilor este concentrată în mâinile unei singure și aceeași persoană. Sursa autorizării centralizate nu o constituie asocierea mai multor titulari de drepturi (de obicei a unui mare număr, majoritatea de fapt, a acestora), ci derivă dintr-o concentrare a titularității.

17. În momentul apariției sistemului internațional al dreptului de autor, existau anumite drepturi – în primul rând dreptul de care

păreau imposibil de exercitat individual, cel puțin într-un mod satisfăcător și eficace. Apoi, odată cu afluxul neîntrerupt de noi tehnologii, domeniile în care exercitarea individuală a drepturilor a devenit imposibilă, sau cel puțin impracticabilă, nu au încetat să se extindă. Până la apariția tehnologiilor digitale și a rețelei interactive individuale, pare că titularii individuali de drepturi se găseau din ce în ce mai des în imposibilitatea de a controla utilizarea operelor lor, de a negocia cu utilizatorii și de a-și încasa remunerațiile.

18. Din această cauză, unii, în mod regulat, emit păreri că dacă drepturile exclusive în discuție nu pot să fie exercitate în mod tradițional de către înșiși cei interesați, dreptul ar trebui abolit sau redus la simplu drept la remunerație. Totuși nu se poate pretinde (căci acest raționament nu rezistă) că, dacă un drept nu mai poate fi exercitat în felul în care a fost exercitat în trecut, el trebuie suprimat sau restrâns în mod considerabil.

19. Dacă drepturile de autor și drepturile conexe nu pot, cel mai adesea, să fie exercitate individual, aceasta este cauzată de faptul că operele respective sunt folosite de un număr foarte mare de utilizatori, în locuri și momente foarte diferite. Titularii nu pot, individual, să urmărească toate aceste utilizări, să negocieze cu utilizatorii și să colecteze remunerațiile ce le sunt datorate.

20. Astfel fiind, nu s-ar putea concluziona că ar fi necesar un sistem de licențe non-voluntare. Există de fapt o soluție mult mai potrivită și anume, gestiunea colectivă (sau un alt sistem de exercitare în comun) a drepturilor exclusive.

21. În cadrul unui sistem de gestiune colectivă, titularii de drepturi autorizează organismele de gestiune colectivă să controleze utilizarea lor, să negocieze cu potențialii utilizatori, să le acorde licențele în schimbul plății unei remunerații corespunzătoare, fixate pe baza unui sistem tarifar și a unor condiții potrivite, să colecteze această remunerație și să o repartizeze între diferiți titulari de drepturi. Această enumerare poate fi considerată ca o definiție de bază a gestiunii colective (totuși, așa cum vor explica pe parcurs, această

gestiune, prin caracterul său colectiv poate să înglobeze, și este cazul în mod frecvent, și alte funcțiuni care depășesc cadrul exercitării colective a drepturilor în sensul strict al termenului).

22. Este clar că prin sistemul de gestiune colectivă titularii de drepturi nu mai dețin decât un control indirect asupra unor aspecte ale exercitării drepturilor dar, dacă acest sistem funcționează corect, aceste drepturi pot cel puțin să păstreze, în anumite privințe caracterul dacă sunt exercitate în mod colectiv, cu condiția ca nivelul de „colectivizare” să fie rezonabil.

23. Dacă este adevărat că un sistem de gestiune colectivă servește în mod esențial intereselor titularilor de drepturi de autor și de drepturi conexe, el oferă mari avantaje și utilizatorilor care, în acest fel, pot avea ușor acces la operele de care au nevoie, de la o sursă unică și cu cheltuieli puține, dat fiind că gestiunea colectivă simplifică negocierile cu utilizatorii ca și controlul utilizărilor și perceperea redevențelor.

24. Elementele unui sistem pur de gestiune colectivă au fost definite la paragraful 21. În anumite cazuri totuși, titularii de drepturi nu autorizează organismelor de gestiune colectivă să execute ansamblul funcțiilor astfel definite ci doar unele dintre ele. De exemplu, așa cum se poate vedea în continuare, la Capitolul 3, autorii de opere dramatice lasă în seama societăților lor grija de a purta negocierea colectivă și de a stabili un acord cadru cu reprezentanții teatrelor etc. – și este unul dintre motivele pentru care un astfel de sistem poate fi calificat drept sistem de gestiune colectivă, chiar dacă această gestiune nu este decât parțială – dar își rezervă în general dreptul de a încheia direct contractele cu teatrele încredințând organismului de gestiune colectivă numai sarcina de a supraveghea reprezentațiile sau execuțiile, de a preleva remunerația care le revine și de a le-o transfera.

Rolul organismelor de gestiune colectivă

25. Primele societăți ale autorilor au fost create în Franța. La origine așezarea bazelor rudimentare ale gestiunii colective a drepturilor au fost puse de asociațiile profesionale – care luptau îndeosebi pentru recunoașterea și respectarea deplină a drepturilor autorilor.

26. Prima dintre societățile de acest tip își datorează în mare parte crearea sa lui Beaumarchais, care a purtat bătălii juridice împotriva teatrelor reticente în a recunoaște și a respecta drepturile patrimoniale și morale ale autorilor. Aceste bătălii victorioase aveau să conducă, la inițiativa sa, la înființarea, în 1777, a Biroului de legislație dramatică, devenit apoi Societatea autorilor și compozitorilor dramatici (SACD), prima societate de gestiune colectivă a drepturilor autorilor (care funcționează și astăzi cu succes, spre satisfacția membrilor săi și a comunității culturale).

27. În domeniul literaturii, Honoré de Balzac, Alexandre Dumas, Victor Hugo și alți scriitori francezi au reluat lupta cu peste o jumătate de secol mai târziu și au înființat Societatea oamenilor de litere (Société des gens de lettres – SGDL), a cărei primă adunare generală a avut loc la sfârșitul anului 1837 (societate care continuă și ea să existe și să prospere).

28. Totuși, aceste societăți nu erau în întregime organisme de gestiune colectivă în sensul pe care îl înțelegem astăzi. Gestiunea colectivă s-a dezvoltat de fapt pe deplin ca urmare a evenimentelor intervenite în 1847. Doi compozitori, Paul Henrion și Victor Parizot, și un scriitor, Ernest Bourget, au intentat cu ajutorul editorului lor, un proces împotriva unei cafenele cu orchestră de pe Champs-Élysées din Paris, denumită „Les Ambassadeurs”. Ei au observat, pe drept cuvânt, o contradicție flagrantă între faptul că ei trebuiau să își plătească locurile și mesele servite acolo, în timp ce nimeni nu avea măcar intenția de a le plăti pentru piesele lor pe care le executa orchestra localului. Deci au luat hotărârea curajoasă – și logică – de a nu mai plăti consumația atâta timp cât nici ei nu erau plătiți. Autorii au obținut câștig de cauză în proces și proprietarul localului „Les Ambassadeurs” a fost obligat să le plătească o sumă importantă cu titlu de remunerație. Această

decizie juridică a deschis calea unor noi posibilități de importanță majoră, compozitorilor și textierilor de opere muzicale non-dramatice. Totuși, era evident că aceștia nu puteau veghea ei înșiși, individual, la respectarea drepturilor ce tocmai le fuseseră recunoscute. Această conștientizare avea să conducă la crearea, în 1850, a unei societăți de colectare, care a fost repede înlocuită cu Societatea autorilor, compozitorilor și editorilor de muzică (SACEM) care este încă activă și înfloritoare.

29. La sfârșitul secolului al XIX-lea și pe parcursul primelor decenii ale secolului XX, organisme similare („societăți de gestiune a drepturilor de execuție”) au fost constituite în aproape toate țările europene ca și în alte țări. În mod rapid s-a instaurat o cooperare între aceste organisme pe bază de acorduri bilaterale de reprezentare reciprocă a repertoriilor lor; ele au resimțit necesitatea de a pune în funcțiune o organizație internațională care să le coordoneze activitatea și să protejeze mai eficace drepturile autorilor în întreaga lume. Astfel, în iunie 1926 reprezentanții a 18 societăți au fondat Confederația Internațională a Societăților de Autori și Compozitori (CISAC). Numărul membrilor CISAC nu a încetat să crească, astăzi ea reunind, în afara societăților de gestiune a drepturilor de execuție a operelor muzicale (care constituie și astăzi miezul confederației) și societăți care se ocupă de gestiunea altor drepturi aferente diferitelor categorii de opere.

30. Obiectul fundamental al societăților membre ale CISAC – cel care constituie fundamentul și adevărata rațiune de a exista a acestor organisme – îl reprezintă gestiunea colectivă a drepturilor autorilor. Aceasta rezultă și din statutul CISAC. Potrivit art. 5 al acestuia, pot fi admise ca membri titulari ai CISAC numai societățile care gestionează drepturile autorilor.

31. Potrivit aceluiași articol, o societate de gestiune a drepturilor de autor este un organism care:

„i) are ca obiect principal de activitate și asigură efectiv, promovarea intereselor morale ale autorilor și apărarea drepturilor lor patrimoniale;

ii) dispune de un aparat eficace de colectare și de repartizare a redevențelor din drepturi de autor și își asumă întreaga responsabilitate a operațiunilor aferente gestiunii drepturilor care îi sunt încredințate; și

iii) nu gestionează (decât eventual ca activitate secundară) drepturile artiștilor interpreți sau executanți, ale producătorilor de fonograme ale organismelor de radiodifuziune sau ale altor deținători de drepturi.”

Un organism care nu îndeplinește decât prima sau cea de-a doua condiție sus-menționată nu poate fi admis în CISAC decât în calitate de membru asociat.

32. Aceste dispoziții extrase din statutul CISAC arată că societățile de autori nu mai sunt doar un simplu „instrument eficace de colectare și repartizare a redevențelor din drepturile de autor”; ele au ca sarcină și de a asigura „efectiv promovarea intereselor morale ale autorilor și apărarea intereselor lor patrimoniale”. Această din urmă sarcină nu poate fi îndeplinită decât dacă aceste societăți au în spatele lor o adevărată comunitate a creatorilor, cu obiective comune bine definite, cu o structură organizatorică adecvată, un statut și regulamente care să exprime unitatea și solidaritatea profesională și care să ofere garanții suficiente în ceea ce privește îndeplinirea obiectivelor lor nobile reprezentate de „promovarea intereselor morale” ale creatorilor și „apărarea intereselor lor patrimoniale”.

Aceste interese pot uneori să coincidă cu cele ale titularilor de drepturi conexe, dar pot de asemenea să apară unele conflicte de interese privind anumite aspecte. Acesta este și motivul pentru care a fost prevăzută în statutul CISAC dispoziția de la pct. iii), reprodusă mai sus.

33. Activitățile cu caracter colectiv ale societăților membre ale CISAC (similare în numeroase privințe cu cele ale activităților organismelor membre ale altor organizații internaționale non-guvernamentale – precum IFRRO, FIM, FIA, AIDAA etc. – care se ocupă de gestiunea colectivă a drepturilor unor creatori individuali, în opoziție cu cele ale unor persoane juridice) depășesc cadrulul gestiunii colective în sensul strict al termenului și al acțiunilor comune care vizează o mai bună recunoaștere legislativă și socială a intereselor și drepturilor legitime ale membrilor lor. Această lărgire a sferei de activități se manifestă

frecvent în exercitarea anumitor funcții sociale comune și în promovarea creativității; elemente care servesc nu doar interesele membrilor acestor organisme ci și cele ale publicului lor.

34. Organele legiuitoare și guvernele din numeroase țări încurajează expres organismele de acest tip să-și îndeplinească funcțiile care depășesc cadrul de acțiune al unui simplu mecanism juridico-tehnic de gestiune a drepturilor. Este cazul, în special, în țările de drept roman, în care sistemul de protecție a dreptului de autor este îndeosebi axat pe creator, și deci, ținând cont de legătura inexorabilă dintre operă și creatorul său, drepturile autorilor sunt recunoscute ca drepturi ale omului; în aceste țări promovarea creativității bazată pe recunoașterea acestei legături reprezintă rațiunea de a fi a protecției dreptului de autor. În aceste țări, legiuitorul intervine, în general pentru a veghea ca acest aspect deosebit al sistemului de protecție să continue precum și pentru a garanta ca exercitarea și beneficiul acestor drepturi să rămână apanajul creatorilor originali sau, cel puțin al organismelor lor de gestiune colectivă (mai degrabă decât pentru a fi transferate unor societăți față de gestiunea cărora autorii/titularii de drepturi nu ar avea de fapt niciun cuvânt de spus). În acest scop, legiuitorul are în vedere mai ales să restrângă întinderea drepturilor care pot să fie transferate (mai degrabă decât să acorde simple licențe pe baza acestor drepturi), să reglementeze contractele privind drepturile de autor în scopul de a proteja interesele creatorilor individuali – partea cea mai slabă – și chiar să instituie în favoarea acestor creatori drepturi la remunerație inalienabile („rezidual rights”) – care de regulă nu pot să fie exercitate decât prin sistemele de gestiune colectivă – atunci când ei înșiși cedează drepturile utilizatorilor creațiilor lor sau le acordă licențe exclusive.

35. Funcțiile culturale și sociale ale organismelor de gestiune colectivă capătă o importanță deosebită în țările în curs de dezvoltare, în care, frecvent sunt necesare eforturi suplimentare pentru a întări capacitatea de creație. La fel și în cazul țărilor net importatoare (care sunt adesea țări mici). În această situație, dacă organismele de gestiune colectivă din aceste țări reușesc să-și îndeplinească în mod

eficace rolul lor, pot atinge două obiective importante și anume, primul, acela de a contribui la păstrarea identității culturale naționale și, al doilea, acela de a îmbunătăți acceptarea de către public a dreptului de autor, deoarece, în aceste țări sistemul dreptului de autor este, din nefericire, adesea în poziție de inferioritate și s-ar cere promovat pe planul „relațiilor publice”.

36. Din aceste motive, trebuie de asemenea ca partenerii străini – organizațiile surori de gestiune colectivă, conglomeratele media și, în general, titularii de drepturi – să recunoască importanța acestor funcții mai complexe pe care pot să le exercite societățile de autor și de artiști interpreți sau executanți și să fie dispuși să coopereze cu acestea din urmă. Dincolo de o simplă chestiune de generozitate sau de solidaritate, este mai degrabă o chestiune de prevedere, sau mai simplu, de calcul, dacă se are în vedere că prin colaborare se pot atinge mai ușor și mai eficace obiectivele generale, în contextul mondializării și că ar fi o eroare să se neglijeze situația în materie de drepturi de autor, fie chiar și într-o singură țară.

Gestiunea drepturilor în cadrul unui (contract de) mandat

37. Pentru titularii de drepturi reuniți în societăți – producători, editori etc. – este de asemenea inevitabil sau cel puțin, de dorit, în anumite cazuri, să se creeze, pentru exercitarea drepturilor lor exclusive, sau a unui simplu drept la remunerație, un organism ce poate să aibă ca sarcină exercitarea colectivă a acestor drepturi, sau afilierea la un asemenea organism. Deși unii dintre titularii de drepturi – ca de exemplu editorii de muzică din mai multe țări – fac parte din adevărate organisme de gestiune colectivă a drepturilor și le acceptă tradiția și regulamentele, alții preferă să recurgă la forme de exercitare a drepturilor care să reducă elementele cu caracter colectiv cât mai mult. Se observă de asemenea apariția unui tip de activitate comparabilă cu aceea a unui mandatar, a cărui singură atribuție cu caracter colectiv, sau aproape colectiv, constă în colectarea redevențelor și transferarea lor cât mai rapidă și precisă posibil, proporțional cu valoarea și utilizarea efectivă a operelor/produselor

respective. Forma cea mai întâlnită a sistemelor de acest tip este aceea în care baremurile/tarifele și condițiile de acordare a autorizațiilor sunt de asemenea individualizate, în așa fel încât singurul element cu caracter colectiv al acestui sistem ține de faptul că titularii de drepturi și utilizatorii au de a face cu o sursă unică pentru acordarea autorizațiilor, fapt care antrenează o reducere importantă a costului operațiilor atât pentru unii, cât și pentru alții.

38. Decizia titularilor de drepturi de a crea un astfel de sistem și de a-l gestiona este cât se poate de justificată și de legitimă. Trebuie de asemenea avut în vedere că, deși preferă acest tip de regim strict și mai comercial nu înseamnă că nu sunt interesați de promovarea intereselor lor comune sau de încurajarea eforturilor lor creative, ci pur și simplu că aleg alte mijloace de a atinge aceste obiective, recurgând mai ales la organizațiile lor profesionale.

39. Organismele de gestiune colectivă și organismele mandatate de acest tip pot foarte bine să coexiste și să funcționeze paralel, în mod pașnic și pot de asemenea să încheie alianțe, asocieri, pentru a servi interesele comune sau pentru a exercita sau a valorifica anumite drepturi, împreună.

40. Așa fiind, se poate întâmpla să apară conflicte între cele două sisteme care sunt bazate pe noțiuni filozofice și strategice diferite și, uneori, pe considerente juridice, economice și politico-culturale diferite, și care vizează și obiective mai mult sau mai puțin diferite. Aliații tradiționali ai autorilor și compozitorilor, precum editorii de muzică își pot schimba poziția (uneori pur și simplu deoarece sunt integrați în societăți mai mari sau în conglomerate media a căror preferință se îndreaptă mai degrabă către un regim de tip „agenție mandatată” decât către însușirea obiectivelor și valorilor unui sistem colectiv veritabil). Creatorii independenți pot de asemenea să găsească avantaje, prezumate sau reale, în a se alătura celui alt „club”, atât de atrăgătoare încât lasă deoparte aspectul solidarității cu semenii lor și aderează la un regim de acest tip; e adevărat nu în mod direct, ci mai degrabă în cadrul unei relații contractuale cu societățile care administrează acest sistem. O astfel de evoluție, mai ales dacă ia amploare, poate crea dezechilibre în domeniul protecției exercitării și

sanționării dreptului de autor și a drepturilor conexe, până la a fi nevoie de intervenția organelor legiuitoare sau judiciare, mai ales în anumite țări în care tradiția juridică este focalizată asupra autorului și în care, în virtutea acelei tradiții, poate fi necesar să fie protejate societățile de creatori pentru ca ele să poată să-și mențină și să-și întărească poziția pentru a continua să-și îndeplinească toate funcțiile lor economice, sociale și culturale complexe, elemente indispensabile ale politicii privind dreptul de autor în aceste țări. Aceasta se poate concretiza de exemplu, în obligația de a recurge la gestiunea colectivă a unor drepturi, la interdicția transferului drepturilor și drept consecință, acestea nu pot fi exercitate decât colectiv, sau prin instituirea în favoarea creatorilor individuali a unui drept inalienabil la care nu se poate renunța („residual right”) și care ar subzista și după cesiunea altor drepturi, de care se leagă în mod normal gestiunea colectivă a acestor drepturi inalienabile.

Gestiunea comună a drepturilor la remunerație

41. Există o formă de gestiune comună parțială care trebuie menționată în mod deosebit și anume, gestiunea unor simple drepturi la remunerație (acest sistem de gestiune nu este decât parțial deoarece drepturile avute în vedere nu au caracterul drepturilor exclusive).

42. Totuși este important de menționat că pot exista diferențe foarte mari între diversele drepturi la remunerație din punct de vedere al fundamentului lor și al rolului lor în cadrul politicii dreptului de autor. În unele cazuri reprezintă o limitare a unui drept exclusiv prin transformarea lui într-un simplu drept la remunerație (de exemplu în ceea ce privește copia privată și reproducerea reprografică, numeroase țări limitează dreptul exclusiv de reproducere la un simplu drept la remunerație). În alte cazuri, dreptul însuși este definit ca un simplu drept la remunerație (așa cum se întâmplă în cazul dreptului de suită sau al „drepturilor prevăzute la art.12” (din Convenția de la Roma, 1961 n.t.) (a se vedea Capitolul 4), privind drepturile artiștilor interpreți sau executanți și ale producătorilor de fonograme. Mai

există încă și alte cazuri, în care dreptul la remunerație face parte din drepturile menționate mai sus („drepturi reziduale”) care sunt păstrate de titular (de exemplu, Directiva 92/100/CEE a Consiliului Comunităților Europene din 19 noiembrie 1992 privind dreptul de închiriere și de împrumut și anumite drepturi conexe dreptului de autor în domeniul proprietății intelectuale, prevede un drept de acest fel, un „drept la remunerație echitabilă la care nu se poate renunța”, în favoarea autorilor și a artiștilor interpreți sau executanți, pentru închirierea fonogramelor și a operelor audiovizuale (în care sunt încorporate operele și prestațiile lor).